

TBMM
HALKLARIN EŞİTLİK VE DEMOKRASİ PARTİSİ
GRUP BAŞKANLIĞI

Sayı : 8857
Tarih : 04.11.2024

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

3/7/2005 tarihli ve 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifimiz gerekçesi ile birlikte ekte sunulmuştur.

Gereğini arz ederiz. 04.11.2024

Sezai Temelli

DEM Parti Grup Başkanvekili

Muş Milletvekili

Gülüstan Kılıç Koçyiğit

DEM Parti Grup Başkanvekili

Kars Milletvekili

TBMM BAŞKANLIĞI	
Tali Komisyon	
Esas Komisyon	İçişleri
Tarih: 5-11-2024	Esas No: 2/2665

GENEL GEREKÇE

Demokrasinin temel kurumları olan yerel yönetimler, halkın yönetime katılmasını sağlayan ve halka kendi kendilerini yönetme erdemi kazandıran en önemli kuruluşlardır. Ancak buna rağmen Türkiye’de merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki ilişkinin şekli, yerel yönetimler için evrensel bir özellik olan “demokratik olma” özelliğine aykırı bir hal almıştır.

Dönem dönem olumlu düzenlemeler yapılsa da yerel yönetimlerin anayasa serüvenleri antidemokratik seyretmiştir. 1921 Anayasası, -eksik gördüğümüz birçok yanına rağmen- yerel yönetimlere en özerk yaklaşan anayasa olmuştur. Dönemin koşulları göz önüne alındığında yerel yönetimlerin özerk ilkelere sahip olması adına önemli katkılar sağladığı söylenebilir. 1924 Anayasası ise 1921 Anayasası’nın gerisine düşerek merkeziyetçi bir anlayışı esas almıştır. 1961 Anayasa’sı ile bir kısım olumlu düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelere göre yerel yönetimlerin “genel karar organlarının halk tarafından” seçilmesi ve bu seçilmiş organların “organlık sıfatını kazanmaları ve kaybetmeleri konusundaki denetiminin ancak yargı yolu ile” olması hüküm altına alınmıştır. 1982 Anayasası ise bu hükme yerel yönetimlerin özerkliği açısından tehlikeli bir istisna getirmiştir. Bu istisna 127. maddede şöyle düzenlenmiştir: “Ancak, görevleri ile ilgili bir suç sebebi ile hakkında soruşturma veya kovuşturma açılan mahallî idare organları veya bu organların üyelerini, İçişleri Bakanı, geçici bir tedbir olarak, kesin hükme kadar uzaklaştırabilir.”

Bu hüküm, yargının hiçbir dönem bağımsız ve tarafsız olmadığı Türkiye’de iktidarların elinde politik bir silaha dönme potansiyeline sahiptir. Yargının bağımlı olduğu ülkede bertaraf edilmek istenen bir belediye eş başkanı hakkında bir soruşturma başlatmak için yargıya bir talimat vermek yetmektedir. Ayrıca yıllar süren yargılama süreçleri de “geçici tedbir” olması gereken tedbiri, kalıcı bir hale dönüştürebilmektedir. Nitekim bu kuralın Anayasada yer almasının ardından siyasal iktidarlar, bu yetkilerini kullanarak, çok sayıda belediye başkanını, makul uzunlukta sayılabilecek sürelerin dışına çıkarak görevden uzaklaştırmışlardır.

Yerel Yönetimlerin demokrasi tartışması içerisindeki yeri ve önemi sürekli artmaktayken ve mevcut Anayasa’daki ilgili madde antidemokratik özellikler barındırıyorken yapılması gereken yerel yönetimlere dair demokratik adımlar atmaktır. Ancak 15 Temmuz 2016 darbe girişimi iktidar tarafından fırsata çevrilmiş ve belediye başkanlarının merkezi yönetimce görevden alınmasını kolaylaştıran bir düzenleme 674 sayılı OHAL KHK’sı ile getirilmiştir.

OHAL KHK’si ile getirilen ve yasalaşan düzenlemeler öncesinde, bir belediye başkanı hakkında soruşturma veya kovuşturma açılmışsa İçişleri Bakanlığı’nın tasarrufunda kesin hükme kadar görevden uzaklaştırma kararı alınabiliyordu. Bu geçici “önlem” sürecinde de belediye meclisi toplanıp kendi üyeleri arasından bir başkanvekili seçiyordu. Ayrıca isnat edilen suçun görevle ilgili olması da gerekiyordu.

19 Ağustos 2016 tarihinde 411 sayılı Torba Yasa kapsamında “Belediyelere kayyım atanmasını öngören yasa teklifi” TBMM’de görüşülmüş ancak HDP Grubu’nun etkin muhalefetiyle söz konusu düzenleme torba yasadaki çıkarılmıştır. İsteddiği sonuca TBMM çatısı altında ulaşamayacağını anlayan AKP 4 Eylül 2016’da 674 sayılı torba KHK ile 5393 sayılı Belediye Kanunun 45. Maddesine ekleme yapmıştır.

Söz konusu torba KHK düzenlemesiyle beraber hakkında kesinleşmiş mahkeme kararı olup olmadığına bakılmaksızın, “dava, soruşturma açılması yeterli görülerek” seçilmiş belediye eş başkanlarının yerlerine kayyımlar atanmasının önü açılmıştır. Büyükşehir ve il belediyelerinde İçişleri Bakanı’nın, diğer belediyelerde valinin belirleyeceği kişilerin atanabilmesi sağlanmıştır. 674 sayılı torba KHK ile halk iradesiyle seçilmiş eş başkanlar görevlerinden alınıp belediyeler gasp edilmiş, yine halk iradesiyle seçilmiş belediye meclisleri, encümen ve komisyonlar da atanmış memurların kontrolüne bırakılmıştır.

674 sayılı KHK’nın getirdiği hükmün problemli bir diğer yanı, belediye başkanı “terör” nedeniyle görevden uzaklaştırıldığı durumda neredeyse otomatik olarak belediye meclisinin de işlevsiz kalmasıdır. 674 sayılı KHK ile belediye meclisleri yeni atanan kişinin çağrısı olmaksızın toplanamaz hale getirilmiştir. Bu durum meclisin işlerliğine engel teşkil etmektedir. Meclis işleyemediği zaman seçimle göreve gelmiş organların hiçbir görev yapamamaktadır. Bu da belediyeleri merkezi yönetime bağlamış olmaktadır.

Ayrıca düzenleme görevden uzaklaştırmayı kalıcı hale getirmiştir. Buna bağlı olarak da geçici görevden uzaklaştırma durumlarında, belli periyotlarda bir yeniden değerlendirme ve gerekiyorsa göreve iade etme imkânlarını ortadan kaldırmıştır. Bu nedenle Bakanlığa yargısal süreç sonuçlanana kadar hukukî yönden denetlenemez bir yetki alanı tanınmıştır.

Anayasanın 123. ve 127. maddelerinde kamu tüzel kişiliğine sahip olduğu ve denetimlerinin nasıl yapılacağı belirtilen belediyeler, böylece merkezi yönetimin birer taşra örgütüne dönüştürülmüştür. Türkiye’nin de imzaladığı uluslararası anlaşmaların, özellikle Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’nın en temel kriteri olan karar organları ‘seçimle iş başına gelen yerel yönetim’ ibaresi yerle bir edilmiştir.

Söz konusu KHK’ye dayandırılarak, DBP’den seçilen belediyelere, 11 Eylül 2016 tarihi itibarıyla el konulmaya başlanmıştır. Kayyım atamaları; 3 büyükşehir, 7 il, 63 ilçe ve 22 belde olmak üzere DBP’li toplam 95 belediyede gerçekleşmiş ve belediyelere devletin atanmış memurları getirilmiştir. Halkın seçilmiş iradeleri olan 93 belediye eş başkanı da hukuk dışı gerekçelerle tutuklanmıştır. 31 Mart 2019 yerel seçimlerinden sonra HDP’li, 6 belediye eş başkanına, 45 belediye meclis üyesine, 3 il genel meclis üyesine mazbataları verilmemiş, aynı yıl 48 HDP’li belediyeye kayyım atanmış, belediye başkanları ve meclis üyeleri tutuklanmıştır.

31 Mart 2024 yerel seçimlerinden sonra ise Hakkâri Belediye Eş başkanımız Mehmet Sıddık Akış görevden alınmış ve yerine kayyım atanmıştır. Partimize ve belediye yetkililerine resmi bir tebligat yapılmadan İçişleri Bakanlığı sosyal medya paylaşımı ile eş başkanımızın geçici olarak görevden alındığını ve yerine Hakkâri Valisi’nin kayyım olarak atandığını açıklamıştır. 10 yıldır devam eden, 60 celse görülmesine rağmen karar verilmemiş olan, soruşturmasının ilk adımından karar duruşmasına kadar hukuk dışı yürütülen bir yargılama sonucu eş başkanımız seçildikten ve yerine kayyım atandıktan sonra alelacele karar verilip, cezaya hükmedilmiştir.

31 Mart seçimlerinde açığa çıkan halk iradesini yok sayma çabası, 30 Ekim 2024’te İstanbul Esenyurt’ta da açığa çıkmış, kent uzlaşısıyla ortak yerel yönetim pratiği sergileyen, Türkiye’nin en büyük ilçelerinden birisine kayyım atanmıştır. Seçilmiş belediye başkanı Ahmet Özer, geriye dönük yapılan 10 yıllık inceleme kapsamında, telefon sinyaline giren 694 kişinin “örgüt mensubu olma” iddiasıyla, somut hiçbir şeye dayandırılmadan tutuklanmıştır. Adil

yargılanma ve lekelenme hakkına riayet edilmeden orantısız bir şekilde tutuklama gerçekleştirilmesi, kayyım pratiğini gerçekleştirme amacıyla hukukun siyasi saiklerle araçsallaştırılmasıdır.

Esenyurt'un ardından, 4 Kasım sabahı, İçişleri Bakanlığı'nın bir açıklamasıyla, Mardin Büyükşehir, Batman il ve Urfa Halfeti ilçe belediyelerimize kayyım atanmıştır. Yapılan açıklamada üç belediye eş başkanımız hakkında kesinleşmemiş cezalar, devam eden davalar ve açılan soruşturmalar gerekçe gösterilmiştir. İrade gaspını alışkanlık haline getiren akıl, üçüncü kez, yüzde 57,4 oyla seçilmiş Mardin Büyükşehir Belediye Eş başkanı Ahmet Türk'ün, yüzde 64,52 oyla seçilmiş Batman Belediye Eş başkanı Gülistan Sönük'ün, yüzde 39,45 oyla seçilmiş Halfeti Belediye Eş başkanı Mehmet Karayılan'ın yerine kayyım atamıştır. Siyasi iradeye ve demokratik işleyişe yöneltilen anti-demokratik tehdit bir kez daha gündeme gelmiştir.

Darbenin bir nimet olarak görülüp kayyım atamalarına başlandığı 2016 yılından bu yana yoğunlukla Kürtlerin yaşadığı il, ilçe ve beldelerde bugüne kadar toplam 149 kayyım atanmıştır. Kürtlerin yoğun yaşamadığı, diğer partilerin kazandığı ve belediye başkanının görevden alındığı 15 belediyede ise belediye başkan vekilliği için belediye meclisi tarafından seçim yaptırılıp belediye başkan vekili seçilmiştir.

Kayyım atamasından sonra iktidar ortaklığı tarafından "dosyası olanlar bilerek aday yapıldı, dosyası olanları aday yapmasaydınız" gibi partimiz aleyhine akıl dışı bir kara propaganda yapılmaya başlanmıştır. Öncelikle belirtmek isteriz ki belediye eş başkanlarımız hakkında başlatılan soruşturma/kovuşturma dosyaları iktidarın kendine bağımlı kıldığı, adı rüşvetle, çete/mafya liderleriyle anılan yargı mensupları tarafından açılmıştır. Yine birçok eş başkanımızın yargılama süreçleri gizli tanık gibi kumpaslara dayanan ve düşman hukukunun birer yansımasıdır. Görevden uzaklaştırılıp, yerine kayyım atanan belediye eş başkanlarının hukuksal durumu, eş başkanların tamamına atılı olan suçlamalar, belediye görevlerinin dışındadır. Yani yurttaşa hizmet sunma, haklarını koruma, katılımını etkinleştirme gibi belediyecilik çalışmalarını içermemektedir. Daha çok ifade ve düşünce özgürlüğü kapsamında olan ve parti kimliği ile yapılan değerlendirmeler söz konusudur. Eş başkanların tutuklanma gerekçeleri; ihtimaller üzerine kurgulanmış, Yargıtay'ca kabul görmeyen gizli ya da açık tanık beyanlarına dayandırılmış ve iddiaların birçoğu çürütülmekle beraber hukuki kumpaslar da açığa çıkarılmıştır. Birçok belediye eş başkanımızın ise seçilmeden önce hakkında bir soruşturma bulunmayıp seçildikten sonra haklarında suç ihtiva etmeyen tam aksine ifade özgürlüğü, toplanma özgürlüğü gibi Anayasa tarafından güvence altına alınan haklarını kullandığı için soruşturma açılmıştır. Bu dosyaların kayyım atamaya gerekçe yapılmak için kurgulandığına yerine kayyım atanan önceki dönem Ergani Belediyesi Eş başkanımız Ahmet Kaya önemli bir örnektir. Ahmet Kaya beraat etmesine rağmen görevine iade edilmemiş, beraat kararı kesinleşmesine rağmen sırf göreve iade edilmemek için hakkında hemen yeni bir soruşturma açılmıştır.

Tüm bunlar kayyım siyasetinin ve kayyım gerekece yapılan düzenlemenin Kürt halkının seçme-seçilme hakkını, siyaset yapma olanaklarını ortadan kaldırdığını göstermektedir. 2016 yılından bu yana kayyım uygulaması Kürtlerin yoğunlukla yaşadığı illerde seçim sonuçlarını hükümsüz bırakmış ve böylelikle Kürt halkını yurttaşlık haklarından mahrum etmiştir.

Kayyım politikalarının Kürt halkın tek zararı, seçme seçilme hakkının ihlal edilmesi, halk iradesinin yok sayılması olmamış; yolsuzluk, rüşvet, talan, usulsüzlük kayyımların belediyelerde temel yönetim anlayışı olmuştur. Kayyım atamalarının ardından, yerel yönetimlerde birçok usulsüzlük ve hukuksuzluk yaşanmış, bu durum defalarca kamuoyuna yansımış olmasına rağmen hiçbir siyasi sorumluluk alınmamış, denetim görevleri yerine getirilmemiştir. Kamu kaynaklarının kişisel ihtiyaçlar ve/veya rant uğruna hoyratça kullanılması, ihale süreçlerinde şeffaflığın ve adil rekabetin hiçe sayılması, belediye hizmetlerinin nitelik ve nicelik açısından çoraklaştırılması, bu dönemin en belirgin özellikleri olarak açığa çıkmıştır. Belediyeler, bölgeleri içerisinde halka hizmet sunan kamu idareleri olmaktan çıkarılmış, halkın vergileriyle oluşan bütçe şeffaflıktan uzak bir şekilde yandaş kurumlara aktararak, usulsüz harcamalarla eritilmiştir.

Kayyım uygulamasının yerel yönetimler üzerindeki olumsuz yansımaları, seçimle elde edilemeyen belediyelerin vesayetle elde edilmesine olanak sağlaması, kayyımların atandığı yerelerde yarattıkları tahribatlar bu uygulamanın mevzuattan kaldırılması için düzenleme yapılmasını zorunlu kılmıştır. Sadece kayyım atamasına olanak veren yasa maddeleri değil, belediye eş başkanlarının görevden uzaklaştırılmalarına olanak sağlayan maddelerin de demokrasinin temel ilkeleri, hukukun üstünlüğü, temel insan hak ve özgürlükleri gibi evrensel kurallar gereğince demokratikleştirilmesi gerekmektedir.

MADDE GEREKÇELERİ

MADDE 1- 3/7/2005 tarihli ve 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 45 inci maddesinin ikinci fıkrası ve geçici 9 uncu maddesi yürürlükten kaldırılarak başta Anayasa md. 2, 123, 127 ve 67 olmak üzere Anayasa'nın birçok maddesine aykırı olan kayyım uygulamalarına son verilmesi amaçlanmaktadır.

MADDE 2- 3/7/2005 tarihli ve 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 46 ıncı maddesi yürürlükten kaldırılarak başta Anayasa md. 2, 123, 127 ve 67 olmak üzere Anayasa'nın birçok maddesine aykırı olan kayyım uygulamalarına son verilmesi amaçlanmaktadır.

MADDE 3- 3/7/2005 tarihli ve 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 47 inci maddesinde değişiklik yapılarak belediye başkanlarının görevlerinden uzaklaştırılmalarına sebep olacak görevlerinden kaynaklı suçlar teker teker sayılmıştır. Ayrıca görevden uzaklaştırma kararının gözden geçirilmesi için belirlenen "iki ayda bir" periyodunun "ayda bir" olacak şekilde değiştirilmesi amaçlanmıştır.

MADDE 4- Anayasaya aykırı olarak görevden alınan ve yerine kayyım atanan belediye başkanlarının görevlerine iadesi amaçlanmıştır.

MADDE 5- Yürürlük maddesidir.

MADDE 6- Yürütme maddesidir.

3/7/2005 TARİHLİ VE 5393 SAYILI BELEDİYE KANUNUNDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASI HAKKINDA KANUN TEKLİFİ

MADDE 1- 3/7/2005 tarihli ve 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 45 inci maddesinin ikinci fıkrası ve geçici 9 uncu maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 2- 3/7/2005 tarihli ve 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 46 ıncı maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 3- 3/7/2005 tarihli ve 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 47 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 47- Görevleriyle ilgili zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, güveni kötüye kullanma, hileli iflas, ihaleye fesat karıştırma, edimin ifasına fesat karıştırma, suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama suçlarından biri nedeniyle haklarında soruşturma veya kovuşturma açılan belediye organları veya bu organların üyeleri, kesin hükme kadar İçişleri Bakanı tarafından görevden uzaklaştırılabilir.

Görevden uzaklaştırma kararı ayda bir gözden geçirilir. Devamında kamu yararı bulunmayan görevden uzaklaştırma kararı kaldırılır.

Görevden uzaklaştırılanlar hakkında; kovuşturma açılmaması, kamu davasının düşmesi veya beraat kararı verilmesi veya görevden düşürülmeyi gerektirmeyen bir suçla mahkûm olunması durumunda görevden uzaklaştırma kararı kaldırılır.

Görevden uzaklaştırılan belediye başkanına, görevden uzak kaldığı sürece aylık ödeneğinin üçte ikisi ödenir ve bu süre içinde diğer sosyal hak ve yardımlardan yararlanmaya devam eder.

MADDE 4- - 3/7/2005 tarihli ve 5393 sayılı Belediye Kanunu'na aşağıdaki geçici madde eklenmiştir.

“GEÇİCİ MADDE 13- 31 Mart 2019 tarihi ile bu maddeyi ihdas eden Kanunun yayımı tarihi arasındaki 45. Maddenin mülga ikinci fıkrası uyarınca görevden uzaklaştırılan ve yerine kayyım atanan belediye başkanları bu maddenin yayımı tarihi itibarıyla görevlerine iade edilmiş sayılır. 45 inci maddenin mülga ikinci fıkrası uyarınca görevlendirilenlerin görevleri bu maddenin yayımı tarihi itibarıyla sona ermiş sayılır.

MADDE 5- Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 6- Bu Kanun hükümlerini Cumhurbaşkanı yürütür.